

Caput V.

De praecipuis legum speciebus generalis tractatio.

Praecipuas legum species supra cap. I enumeratas habes. Quae de legibus universim spectatis hucusque diximus, ad singulares species suo modo applicanda sunt: quarum applicationum complures jam in superioribus capitibus invenies. Verum restat, ut pauca peculiariter notanda addamus.

§ 1.

De lege aeterna et naturali.

183 A. Ad Deum Ejusque voluntatem omnem demum legem reduci, cap. I ut indubitatum sumpsimus atque pro scopo nostro sufficere duximus, rationem philosophicam et theologicam breviter indicare.

Pro *legis aeternae* explicatione haec satis est attulisse:

I. Lex aeterna dicitur ordinatio divinae voluntatis, qua pro sua sapientia et sanctitate hypothetice necessario creaturas certo modo, earum naturae consentaneo, ad Se tamquam finem dirigi et gubernari, ab aeterno constituit. — Providentia ipsa divina hanc normam ab aeterno conceptam in tempore exsequitur atque ad singulas creaturas et facta applicat.

II. Lex aeterna nondum est sensu completo lex quoad nos; ex parte Dei legislatoris autem omnia legis elementa adsunt, quibus perfectissime sine ullo defectu ordo recti statuitur atque comprehenditur.

III. Cum lege aeterna tamquam proxima ejus applicatio lex naturalis cohaeret, et per hanc aliae, quae sunt vere leges, in lege aeterna fundantur. S. Thom. I. II. q. 93 a. 3; Allocut. Pii IX. ad Epp. 9. Jun. 1862 coll. Lac. t. V coll. 880.

184 B. De *lege naturali*, qua, natura duce, intrinsecus mala prohibita, necessaria bona praecepta esse cognovimus, vide quae traduntur in philosophia; ad quam c. I remisimus. Solum de ejus cognitione et immutabilitate ea, quae huc spectant, accipe:

IV. Ignorantia legis naturalis quoad prima principia proximasque conclusiones in homine rationis evolutae saltem diu invincibiliter atque inculpabiliter existere nequit; existere tamen potest quoad conclusiones non ita obvias; imo conclusionibus valde remotis omnis ignorantia vix abesse potest.

V. Lex naturalis in se est immutabilis et universalis, neque dispensationem proprie dictam patitur: fieri tamen potest, ut mutata materia desinat aliquid esse legis naturalis, quod alias esset. Cf. S. Thom. I. II. q. 94 a. 5.

185 **Explicatio.** Ad I. observa: 1. Deus scilicet, quum omnia, quae in tempore fiunt, jam ab aeterno apud se concluderit, in creandi voluntate

libere concepta etiam velle debuit, ut omnes creaturae secundum propriae ipsarum naturae convenientiam ad Se tamquam ad finem dirigerentur atque ordinem suae sapientiae et sanctitatis servarent. Quae divina voluntas irrationabilibus creaturis indeclinabilem necessitatem pro natura statuit, rationabilibus creaturis, sumimus hinc hominem, libertatem sic relinquit, ut illae, prout se libere divinae voluntati conformaturae aut ei restiturae essent, suae ipsarum felicitati aut miseriae consulerent, Dei consilia atque fines ultimos non eluderent. — Nihilominus Deus primo et per se eam ordinis rectitudinem vult, qui cum hominis felicitate conjungitur, ordinem vindictivae justitiae tantummodo per accidens atque consequenter ad ordinem rectitudinis laesum intendit.

2. Lex aeterna quidem — utique non una solum lex, sed potius legum complexus — dicitur etiam de illis legibus divinitus praeconceptis, quas creatrix atque gubernatrix Dei sapientia irrationabilibus creaturis praestituit: attamen praecipue dicitur ea, quae moralem ordinem ab hominibus servandum respicit.

Ad II. 1. Ut lex adsit sensu completo, requiritur promulgatio ad communitatem, cui lex fertur. Verum haec in lege aeterna, qua aeterna est, non habetur, neque haberi potest: consistit enim in sola mente divina.

2. Elementa igitur legis ex parte quidem legislatoris adsunt idque perfectissime, sed nondum, ut more scholastico loquar, ex parte termini, ad quem lex aeterna tendit. Ex parte legislatoris omnia perfectissime adesse, facile intelligitur ab eo, qui mentem convertit ad definitionem S. Thomae: „lex est ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata“.

Nimirum habes 1. *rationis* ordinationem, i. e. rationis divinae sapientissimae; 2. *ordinationem* rationis, quae voluntatis imperium includit, Deus enim sanctissima voluntate vult et plane velle debet servari ordinem, idque vult ab aeterno; 3. ordinationem ejus, *qui habet curam communitatis*, i. e. supremam curam atque absolutum dominium totius universitatis, quae tota in unum finem collimare debet; 4. *promulgatio* sola terminative nondum adest, at *causaliter* utique jam existit, siquidem eadem voluntate creatrice, qua Deus ab aeterno libere decrevit, ut mundus cum rationali creatura fieret in tempore, etiam ordinis recti servandi necessitatem cognoscibilem atque manifestam fieri voluit.

3. Lex aeterna, utpote in mente divina existens, perfectissime ordinem rectum exhibet, neque in minimo a norma veri et recti deficere potest: quum Deus ipse omnis recti et veri indeficiens fons sit atque norma.

Ad III. 1. Legem naturalem cum lege aeterna tamquam ejus 186 applicationem proxime cohaerere, nihil aliud est dicere, nisi legem naturalem reduci debere ad divinam mentem et voluntatem ut ad suum proprium fontem verae et perfectae obligationis. Quod ita esse cuilibet consideranti per se manifestum est, quum Deus *omnis esse* et physici et moralis indeficiens fons sit atque origo.

Imo ne Deum quidem fateri in antecessum opus habet, qui legis naturalis fundamentum quaerit, sed ex ipsa legis naturalis perceptione,

ut Deum esse cognoscat et fateatur, adigitur. Nam in comperto est, hominem ratione utentem saltem quaedam ita concipere ut mala, ut ea mala non esse, etiam volens judicare nequeat, neque ea ipsa sibi illicita atque prohibita esse negare possit. Quae judicia, quum a nullo, qui humanae naturae particeps est, possint excuti, necessario indicant Superiorem, qui in omnes homines totamque rationalem creaturam indeclinabile imperium exercent: qui est Deus sub conceptu supremi legislatoris.

Quo fit, ut iisdem fere verbis invenias legem aeternam et legem naturalem descriptam. V. S. Aug. *contra Faust.* l. 22 c. 27: „Lex aeterna est ratio divina vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, et perturbari vetans.“

2. Quoniam vero in naturali lege omnes leges aliquo modo niti debent, ut c. I expositum est, etiam omnes leges positivae sive divinae sive humanae, modo vere sint leges, ab aeterna lege dependent.

3. Lex naturalis, quum ad elementa legis aeternae hanc determinationem additam habeat, ut sit in natura rationali et per eam manifestata, eo ipso a perfectione summa aeternae legis deficit. Creatura enim rationalis lumen divinae rationis perfecte exhibere seu reflectere nequit: quo fit, ut quod intellectu nostro ex nostra natura, quantumvis cogitemus, colligimus, non in omnibus rebus difficillimis divinae mentis regulis respondeat, sed in multis obscurum aut ignotum manere debeat. Quae igitur pro humana mente prorsus insolubilia manent, neque divina fortasse ope praestita re solvuntur, radicaliter quidem ad legem naturalem pertinere possunt, formaliter non pertinent, eo quod deest sufficiens promulgatio. Id quod alii fere sic exprimunt, ut dicant, ea pertinere posse ad legem naturalem antecedentem, non vero ad consequentem.

187 Ad IV. 1. Aliqua summa principia legis naturalis non cognoscere, impossibile est, sicut impossibile est, hominem ignorare summa principia veritatis theoreticae. — Aliquae etiam sunt conclusiones valde propinquae, quae diu inculpabiliter ignorari nequeunt, quum sponte sese offerant cum stimulo conscientiae saltem dubitantis et dictantis obligationem non temere procedendi. Cf. S. Thom. I. II. q. 93 a. 2 et q. 94 a. 6. At harum veritatum oblivio vel obliteratio per ipsa crimina criminumque consuetudinem fieri potest, ut ex ep. ad Rom. c. 1 S. Thom. l. c. infert.

Cfr. Rom. 2, 14: „Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt: ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium redente illis conscientia ipsorum.“

Ergo etsi positiva lege divina careant, naturali lege eos convincente non carent.

S. Ambros. *Epist.* l. 9 ep. 71: „Ea lex non inscribitur, sed in nascitur, nec aliqua praecipitur lectione, sed profluo quodam naturae fonte in singulis exprimitur.“

188 2. Practica quaestio esse potest, num homo rudis, qui malitiam externi operis (v. g. fornicationis) novit, invincibiliter (i. e. ita ut ne

sufficienter quidem dubitaverit) ignorare possit malitiam peccati meri interni circa tale opus.

Qua in re dicendum est, talem ignorantiam, saltem si agitur de efficaci desiderio, admitti non posse: quare practice in confessionibus excipiendis confessarius praesumere debet, cognitionem confusam sufficientem adfuisse. — Verum si quaeris de meris cogitationibus pravibus vel quodam desiderio inefficaci seu velleitate: non semper quidem fidendum est, sed neque semper diffidendum poenitentis rudis testimonio dicentis, se haec non habuisse pro graviter illicitis. Cf. Lacroix l. 1 n. 35, S. Alph. *de consc.* n. 9, Gury I n. 123.

Ceterum si de ipsis externis actionibus illicitis agitur, rudes homines sane ignorare possunt, quae aliis sunt obvia. Ita ignorari potest malitia mendacii officiosi; a puero pollutionis malitia potest nesciri etc. (V. etiam Bouquillon l. 2 n. 100.) Imo in multis ejusmodi rebus ignorantia esse potest apud eos, qui christiana et liberaliore educatione nunquam imbuti sunt.

Ad V. 1. Ex ipso conceptu legis naturalis, (siquidem ea dicitur, quae 189 necessario praecipienda prohibendave esse ex rationali natura colligatur), plane sequitur, legem naturalem tam late patere, quam patet rationalis humana natura.

Natura autem immutabilis est et universalis; ergo etiam lex naturalis tum ad omnes homines pertinet, tum immutabilis semper manet.

Idem colliges ex eo, quod lex naturalis legis aeternae proxima applicatio sit. Quare sicut lex aeterna, ita naturalis immutata manet, summum mutari potest major minorve legis naturalis *cognitio*. Cf. S. Thom. l. c. a. 4 et 5.

2. Hinc etiam fit, ut dispensatio proprie dicta, ne dicam ab ullo homine, ne a Deo quidem concedi possit: Deus enim neque malum morale ullum committendi licentiam dare, neque quod intrinsecus malum est, pro sua voluntate non-malum reddere potest.

Quare, si qua exempla quandam dispensationem prae se ferre videntur, 190 prorsus alia explicatio danda est, nimirum *mutationem objecti* legis esse factam. Quod ut magis intelligatur, attende, triplex esse genus objectorum, quae legis naturalis prohibitioni subsunt:

1. Sunt objecta, quae in se et propter se mala sunt; — haec igitur nunquam evadere possunt non mala, nec licita.
2. Sunt objecta, quae in se quidem, at non propter se, sed propter periculum conjunctum mala sunt atque illicita; — haec, si periculum auferri vel diminui potest, evadere *possunt* non-mala.
3. Sunt objecta, quae in se et propter se quidem mala sunt, at non absolute et immediate, sed propter connexum jus alienum; — quare qui in illud jus potestatem habet, eandem actionem materialem, quae alias illicita esset, licitam reddere potest: immutata manente lege naturali, quae solum prohibet alienum jus, quamdiu jus manet, laedere.

Ex qua observatione patet, Deum potuisse vel posse bona unius, hoc etiam invito, alteri tradere; posse longe ampliore potestate, quam humana ulla auctoritas vindicandi causa potest, in hominis vitam et necem dominium exercere sive per se, sive per alterum.

Quomodo explicetur permissio divortii et polygamiae in lege Mosaica, cf. tractatum de matrimonio vol. II n. 698.

3. In tertio genere objectorum ipsa humana auctoritas aliquid potest, non pro arbitrato quidem, sed pro exigentia boni communis. Unde etiam facile intelligitur, legem naturalem, si *permittentem* sumimus vel quae libertatem singulis tribuat ad certos quidem actus, mutari utique seu restringi posse per auctoritatem publicam.

§ 2.

De legibus, quae juris gentium dicuntur.

Jus, etsi potius id dicit, quod alicui competit adeoque quod facultatis est, quam quod est obligationis: tamen quia cum unius facultate obligatio alterius connexa est, jus etiam ad ea, quae obligationis sunt, extenditur: quare jus objective sumptum pro complexu legum intelligitur, quibus, quid possint, quid debeant homines, determinetur. Nos hoc loco jus gentium sub hoc respectu consideramus, quatenus obligationes quasdam sive directe sive indirecte imponit.

191 I. Jus gentium alii aliter intelligunt. Historicum conceptum juris gentium recentiores jurisperiti a Romanorum consuetudine repetentes dicunt, jus gentium fuisse collectionem jurium, quae Romani secundum aequitatem gentibus subactis, quas ad civitatem Romanam non admittebant, concedere consueverint: Puchta *Institutionen* § 85. At philosophicum conceptum inquirentes aliqui *ex materia*, de qua agit, illud definiunt atque ea dicunt esse juris gentium, quae jura omnibus ubique fere communia expriment aut mutuam inter gentes relationem determinant: adeoque leges atque jura internationalia fere cum jure gentium convertunt. Quod hodiernis scriptoribus praeplacet.

Quodsi sumis hunc sensum, ea quae sunt juris gentium, formaliter esse possunt aut naturalis juris, aut positivi juris humani: quum circa mutuam inter gentes relationem jus naturale certissime aliquid praescribat, neque positiva additione haec praecepta aucta esse repugnet.

II. Alii non negantes, materiam juris gentium eam esse, quae aut gentium mutuam, aut hominum communem utilitatem respiciat, tamen formale discrimen a lege seu jure naturali, atque etiam aliquatenus a reliquis legibus positivis exsistere docent: siquidem proximus fons obligationis adeoque proxima auctoritas praecipiens non sit plane eadem. Nimirum jus gentium dicunt non *immediate* fundari in *necessitate naturae humanae*, ut lex naturalis, sed in voluntate humana: ita tamen a reliquis legibus humana voluntate inductis distingui, ut aut non per legislatorem impositum, sed usu et consuetudine inductum et implicita pactione universim receptum vim legis obtinuerit, aut, si per legislatorem impositum, tamen non pro arbitrato, sed cogentibus ejusmodi rerum adjunctis et factis, quae pro singulis quidem hominibus a libertate pendent, sed in genere humano ex ejus conditione et moribus ubique necessario oriuntur. Quare aut mediata quadam et morali necessitate, aut summa convenientia ex ipsa humana natura hujus juris gentium regulas profluere fatentur, ita ut natura duce omnes quasi in illas leges conspiraverint. Quae fuit veterum doctrina. Cf. S. Thom. I. II. q. 95 a. 4, Soto *de just.* l. 3 q. 1 a. 3, Suarez *de leg.*

l. 2 c. 19, Rebell. p. 1 l. 1 q. 2 sect. 4, Reiffenstuel *jus can. prooem.* § 2 n. 30, Pichler *jus can. proleg.* n. 17, etiam novissime Bouix p. 1 sect. 1 c. 5.

At observare licet, secundum explicationem hanc ex sensu veterum scriptorum theologorum datam non omnes leges eodem modo juris gentium esse, neque eodem modo eas juris positivi dici posse. Si enim ea consideres, quae propter conditionem humani generis ubique exstituram fieri *debuerunt*, ea certo quodam sensu juri naturali potius, quam positivo adnumereres, e. g. divisionem bonorum. Ejusmodi leges Pichler l. c. expresse vocat juris gentium *improprie talis*; apud Rebell. vero invenies, veteres dicere consuevisse, *illas leges esse indicative* seu *imperative* juris naturalis, *executive* a jure gentium positivo.

Quamquam igitur complura praecepta juris gentium jus positivum et conventionale dicuntur, tamen non omnia sic vocari vero et proprio sensu licet. Imo etiam in iis praeceptis, quae veteres scriptores conventionalis juris esse fatentur, cave ne hanc vocem eodem sensu accipias, sicut moderni scriptores, quando jus gentium distinguunt in necessarium et conventionale. Conventionale enim hi dicunt, quod formali conventionem inter multas civitates constitutum sit circa mutuam earum atque civium relationem; *necessarium* autem non de solis legis naturalis praeceptis circa hanc relationem mutuam intelligunt — imo plures ne agnoscunt quidem hanc necessariam naturalem legem — sed de iis, quae ad faciliorem hominum convictum necessaria communiter visa sunt atque fere ab omnibus recepta. Ita Bluntschli *Völkerrecht*, Einleitung et Buch I § 1.

III. Jus gentium igitur, in sensu n. II sumptum, non in omnibus, 192 ut lex naturalis, prorsus immutabile est, quum usum et consuetudinem, quod eâ firmatum sit, etiam abolere, impossibile non sit, aut id quod pro humano genere universim sumpto necessarium est, pro peculiari quadam communitate possit non esse necessarium. Nihilominus augeri quidem leges juris gentium usu et consuetudine facilius possunt, quo magis singulorum jura protegantur et bona eorum intacta maneat; quod enim ex formali conventionem paucarum civitatum ortum ducit, usu communi paulatim communis regula atque lex evadere potest: verum obligationem aliquam in communem utilitatem longo usu agnitam aboleri unquam, vix credibile est.

IV. Dein quae statuta sunt propter conditiones ipsius generis hu- 193 mani, utut libere, tamen certo certius oritur, a singulis civitatibus universim aboleri non possunt. Neque possunt ea, quae communi usu semel inter gentes et civitates mutuo recepta sunt, desereri a singulis. Lex enim naturalis fidelitatem exigit post factam conventionem sive expressam sive tacitam. Et re quidem vera, quamquam ea, quae usu adeoque tacite solum admissa sunt, facilius a quopiam negari possit, habere *sibi* vim verae conventionis, vel fidelitatis obligationem: tamen practice aliorum jura vix non semper perturbarentur, si qua civitas in sua relatione ad alteram recedere vellet ab aliqua norma juris gentium communiter agnita, quam naturali lege necessariam non esse constet: quae perturbatio plane est contra legem naturalem. — Nihilominus si quid juris praeter naturalis legis exigentiam a gentibus vel

civitatibus mutuo concessum est, id non valet in favorem etiam rebellium vel eorum, qui aggressionem clare injustam contra aliam gentem vel civitatem exercent.

194 V. Si vero in particulari quaeris, quae sint juris gentium, vix invenies certum responsum. Neque hoc mirum est apud modernae theoriae fautores, qui omne jus tandem ab homine ejusque mutabili voluntate derivant.

Ceterum juris gentium saltem censentur esse: plura quae sancita sunt de bello modoque bellandi; receptio atque inviolabilitas legatorum; commercium literarum; liber mercatus cum alienis nationibus, et similia; hodie accedit communiter prohibitio omnis servitutis stricte dictae; prohibitio laedendi bona privata in bello — nisi forte quaedam excipiantur in bello navali; libera in quovis mari navigatio.

NB. Ex falso conceptu necessarii et conventionalis juris gentium, quem moderni scriptores sibi fingunt, sequitur etiam de juris gentium mutabilitate seu immutabilitate falsa doctrina. Quando igitur supra locutus sum de jure gentium non plane immutabili, multum abest, ut sensu moderno mutabilitatem eam admittam seu intelligam, quam Bluntschli l. c. Buch I § 13 et 14 admittit. Ille enim, ut ex definitione ibid. § 1 ab ipso data, et ex prooemio patet, in omni jure publico et internationali non admittit immutabilitatem ullam, sed omnis juris summam vim in *agnitione populorum* reponit (Buch I § 1), atque contra conceptum veterum auctorum de juris naturalis immutabilitate suam de perpetuo juris progressu doctrinam commendat: quo etiam fit, ut ex *naturali evolutione politica* nationum facultatem repetat et jus pacta juramento firmata projiciendi atque infringendi (ibid. Vorwort p. VII). Quae omnia logica conclusione ad humani generis apotheosin ducunt aut ex ea oriuntur; neque mirum est, ab auctoribus ita morigeratis, quid re ipsa juris est, disci non posse.

§ 3.

De lege positiva divina.

195 Lex positiva divina cum doctrina de revelatione intime cohaeret; siquidem sine revelatione lex positiva divina impossibilis est.

I. Deus ante legem Mosaicam seu veteris foederis certum quidem legum complexum, qui ad hominum societatem ut talem gubernandam spectaret, non tulit; nihilominus singulas quasdam leges vel praecepta etiam primaeva illa aetate positive a Deo lata esse constat.

II. Lege Mosaica Deus positive sanxit leges morales, caerimoniales, judiciales; quae qua positive obligationis erant, gentiles nunquam obligarunt, neque post constitutam Christi Ecclesiam ullum hominem re ipsa seu objective obligant.

III. Christus Dominus in Lege Nova sua divina auctoritate leges morales naturales positive confirmavit, alias obligationes ex ipsa christiana revelatione Ecclesiaeque institutione connaturaliter sequentes induxit, alias leges per se primo caerimoniales atque consequenter morales tulit: quae omnes plane universales sunt, atque omnes homines per se obligant.

Explicatio. Ad I. nota: 1. Primo loco occurrit praeceptum proto-parentibus in paradiso datum: quod dicendum est, futurum fuisse praeceptum pro tota progenie, si Adam in statu justitiae originalis perseverasset: nam quum ab illa lege immortalitas atque supernaturalis vita universae posteritatis penderet, nulla est ratio, cur soli Adamo legem illam datam dixeris, neque cur posterius ab illa libertatis suae probatione fuerint exempti.

2. Certum est etiam, ex ordine supernaturali a Deo instituto statim ab initio hominem obligationem habuisse per actus supernaturales, praeceptivae per fidem, spem, caritatem in Deum tendendi: quae obligationes in positiva quidem et liberrima Dei voluntate fundatur, tamen, instituto illo supernaturali ordine, naturaliter sine nova lege consequuntur.

Haec supernaturalis ordinis institutio cum obligationibus consequentibus post lapsum perseveravit pro toto humano genere, atque etiam transiit in fidem et spem futurae redemptionis. Neque unquam Deus defuit, quominus homines, si voluerint, potuerint absolute necessaria et credere et facere, gratia divina ad auxilium parata: verum reliquit fere singulis privatim aeternae salutis curam.

3. Ad primitivam legem positivam reduci debet etiam id, quod vocatur sacramentum naturae, quo parvuli per fidem parentum exterius manifestatam a culpa originali ad statum gratiae sanctificantis transmitti poterant: quod usque ad legem baptismi perseveravit jure.

4. Primitiva lege institutam esse matrimonii perfectam unitatem et indissolubilitatem, habemus ex verbis Christi Matth. 19, 4 sqq. Quo sensu hae conditiones legis naturalis sint, quo sensu et quando quaedam relaxatio concessa vel tolerata sit, ex iis, quae in tract. de matrimonio dicturi sumus, colliges.

5. Post diluvium etiam Noachitis praeceptum aliquod datum esse, habes ex Gen. 9, praeceptivae ne carnes cum sanguine ederentur (v. 4): quod tamen aut temporaneum ex se fuisse, aut obliatione vim suam apud gentiles amisisse videtur jam longe ante christiana tempora.

Ad II. 1. Legem veterem seu Mosaicam, qua talem, nunquam gentiles respexisse, sed obligasse solos Judaeos, ex tota ratione, qua lata et promulgata, et qua populus Judaicus electus est, plane patet.

2. In hac lege Deus primo solemniter positive promulgavit legem naturalem moralem, ut ex decalogo habetur. Qua positiva confirmatione nova obligatio specifica non videtur esse inducta; eatenus tamen novam obligationem Israelitis impositam esse dici potest, quod legis violatio intensius gravior fuerit propter auctoritatem magis immediate et solemniter illis observantem, quae proin cum graviore reatu spernebatur, quam si gentiles respicimus, quibus objiciebatur divina auctoritas per solam rationem obscurius monstrata.

3. Leges judiciales cum gentis Judaicae dispersione plane cessasse clarum est; caerimoniales autem leges, quae per se religiosae erant, Novo Foedere christiano abolitae sunt, atque ita quidem, ut ab initio Evangelii praedicati mortuae tantum, postea vero etiam mortiferae et superstitiosae evaserint: siquidem Deus illo cultu coli amplius non vult. Quae fusius ostenduntur in dogmate et apologetica.

198 Ad III. 1. Quum Christus Dominus leges naturales morales decalogi expresse confirmaverit (v. Matth. 5, 17), earum observatio Christianis etiam ex positiva lege Christi incumbit: quapropter etiam Christiani, etsi eas violantes specificam malitiam non contrahant diversam a malitia ex ipsa *naturalis* legis violatione oriundam, tamen, sicut antea dictum est de Israelitis, intensive gravius peccant propter spretam Christi auctoritatem immediate praecipientis. Insuper cf. infra n. 226.

2. Praeter leges morales naturales lex christiana alia *praecepta* divino-positiva *immediate* moralia non continet, nisi quae ipsa natura duce ex revelatione ac fine supernaturali et Ecclesiae in concreto institutione consequuntur. Nimirum ex revelatione supernaturali enucleatius facta obligatio oritur plura nunc explicite credendi quam antea; atque etiam spei et caritatis praecepta clariora evaserunt.

3. Etsi *praecepta* immediate et per se moralia per christianam legem aucta non sint, tamen *consilia* moralia Christus plura dedit, eaque veteris legis perfectionem longe superantia.

4. Dein Christus tulit plures leges, quas vocari licet immediate caerimoniales, et *consequenter morales*, quae se. versantur circa sacrificium et sacramenta, ritus illos sacros divinum cultum et media salutis humanae eximio modo continentis. Ex quorum institutione obligationes morales illos sacros ritus peragendi atque participandi consequuntur.

5. Reliqua autem, quae ad Christianum populum gubernandum pertinent, Christus ipse particulatim non instituit, sed Ecclesiae suae, quam potestate plena instruxit, constituenda reliquit. Quare leges iudiciales, quas dici licet immediate divinas, ad hanc unam revocari possunt: „*subjectus esto Ecclesiae*“.

199 6. Discrimen inter legem V. et N. non in sola posterioris *perfectione* longe majori (v. hinc n. 3) consistit, sed etiam in *efficacitate*, quum gratiam divinam per se conciliet, et in *universalitate*, quippe quae tam late pateat, quam patent generationes et tempora humana: cf. Matth. 28, 18—20; Marc. 16, 15 et 16. Quare praecepta a Christo immediate data *omnes* ligant; ecclesiastica praecepta omnes ligant *postquam legem Christi impleverint Ecclesiae sese aggregandi*. Quoniam vero Ecclesia seu summus ejus pastor est non solum legifer, sed etiam divinae legis infallibilis interpres, per Ecclesiam cognoscuntur etiam leges immediate divinae, quae saltem post cognitam veritatem omnes ligant, sive ad Ecclesiam sese aggregaverunt, sive non.

§ 4.

De lege (positiva) humana, speciatim de ecclesiastica.

200 Esse auctoritatem humanam legiferam tum civilem, tum ecclesiasticam, supra c. III dictum est. De civili potestate habes effatum S. Scripturae Prov. 8, 15 et 16 et Rom. 13, 1 sqq. „Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit

potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt . . . non enim sine causa gladium portat; Dei enim minister est“ etc. Quibus verbis S. Apostolus aperte loquitur 1. de summa auctoritate in rebus temporalibus, cui competat jus gladii seu jus vitae et mortis; 2. de auctoritate, cui plane obediendum sit sub poena aeternae damnationis, adeoque de auctoritate, quae in conscientia praecipere, jubere possit. Quod fusius prosequi non est necesse.

Hic solum noto, quomodo S. Pontifex, supremus Ecclesiae princeps, sive per se sive per alios delegatos legiferam vel praeceptivam potestatem re ipsa exercere consueverit.

I. Modus maxime solemnus est, si, convocato Concilio universali, R. Pontifex adhibito Patrum suffragio decreta seu fidei seu disciplinae edit.

II. Modus proxime accedens est, si R. Pontifex ex se solemniter constitutione ad universos fideles directa legem aliquam condit.

III^{us} Modus, si S. Pontifex particularem legem pro certa provincia, regno, religioso ordine constituit. Neque per se quidquam interest, utrum id in II. et III. modo fiat per Bullam, an per Breve aliudve edictum.

IV^{us} Modus, si per Congregationes Romanas variae leges vel decreta eduntur: quae tamen, si *suprema* S. Pontificis confirmatio et decretorum promulgandorum jussio accesserit, plane eadem auctoritate fruuntur atque decreta a S. Pontifice condita, sive *suprema* illa, qua universam Ecclesiam adstringat, sive paulo inferiori, qua certam tantum provinciam liget.

Nimirum complures coetus Cardinalium constituti sunt, qui pro diversis Ecclesiae negotiis R. Pontificem in regimine juvant atque subordinatam quidem, sed ordinariam, non mere delegatam potestatem exercent: quo fit, ut proprio nomine pro facultate sibi tradita sententiam dicere, decreta facere possint; alias autem, i. e. plerumque in gravioribus rebus, R. Pontificem adeant, ut ipse supremo suo oraculo rem decernere velit, petituri. Quod ex forma decreti apparere solet.

Praecipuae Congregationes sunt hae ¹:

1. *Congregatio S. Officii sive S. Congregatio Romanae et Universalis Inquisitionis*, instituta a Paulo III. 1542 per Bullam „*Licet ab initio*“, sed nonnihil mutata per Sixti V. Constitutionem „*Immensa*“. Cujus est tum in causis criminalibus, quae fidem spectant vel cum ea cohaerent (in haeresi et criminibus suspicionem haeresis facientibus, ut v. g. est abusus sacramentorum), procedere, tum in quaestionibus, quae fidem tangunt ac religionem, edicto disciplinari rem practice componere.

Praeses hujus S. Congregationis non est certus quidam Cardinalis, ut in aliis Congregationibus, sed ipse R. Pontifex. Hinc est, cur quae per Inquisitionem geruntur, facilius quam quae per alias Congregat. fiunt,

¹ Conferri possunt haec de re praecipue: Bangen *die röm. Curie*; Phillips *Kirchenrecht* § 322—333; Meyer *die röm. Curie*; Danieli *Recentior praxis Curiae Rom.*; De Luca *Relatio Curiae Romanae*; Bouix *de Curia Romana*.